

АСОЦІАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ НЕДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК УКРАЇНИ

ASSOCIATION OF LEGAL CLINICS OF UKRAINE AS THE SUBJECT OF NON-GOVERNMENTAL MANAGEMENT OF THE LEGAL CLINICS ACTIVITY IN UKRAINE

Савелова Ю.М.,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Навчально-науковий інститут права

Університету державної фіскальної служби України

У статті досліджується діяльність громадської організації «Асоціація юридичних клінік України» щодо підтримки та розвитку функціонування юридичних клінік України. Розглядаються напрями й форми взаємодії Асоціації юридичних клінік України з Міністерством освіти і науки України з метою належного правового врегулювання діяльності юридичних клінік, моніторингу їхньої діяльності, сприяння розвитку та підвищення якості функціонування юридичних клінік у структурі вищих навчальних закладів України.

Ключові слова: юридична клініка, вищий навчальний заклад, вища юридична освіта, Міністерство освіти і науки України, громадська організація, Асоціація юридичних клінік України.

В статье исследована деятельность общественной организации «Ассоциация юридических клиник Украины» относительно поддержки и развития функционирования юридических клиник Украины. Рассматриваются направления и формы взаимодействия Ассоциации юридических клиник Украины и Министерства образования и науки Украины с целью правового регулирования деятельности юридических клиник, мониторинга их деятельности, содействия развитию и повышения качества функционирования юридических клиник в структуре высших учебных заведений Украины.

Ключевые слова: юридическая клиника, высшее учебное учреждение, высшее юридическое образование, Министерство образования и науки Украины, общественная организация, Ассоциация юридических клиник Украины.

Was made the analysis of the history of creation and the legal basis of the NGO "Association of Legal Clinics of Ukraine" functioning, was considered the purpose and objectives of its activities. Was analyzed the activity of the Association of Legal Clinics of Ukraine on support and development of legal clinics in Ukraine. It was noted that the main subject of legal clinics state management is Ministry of Education and Science of Ukraine, because to the tasks of the Ministry belongs development and implementation of state policy in education, state supervision (control) over the activities of educational institutions, the implementation of legal regulations in the sphere of education, including: the development and approval of state educational standards of the industry trades, determining the strategy of monitoring the quality of education, issuing licenses for educational activity on the basis of a positive expert opinion of the National agency for quality Assurance in higher education, systematic monitoring and analysis of domestic labor market needs, development of proposals for the volume of logistical and financial support to schools. However, today, the NGO Association of Legal Clinics of Ukraine is the only organization that effectively coordinates the activities of legal clinics in Ukraine and promotes their development, so actually is a subject of private management of their activities. In Ukraine there is still a large number of higher educational institutions that train specialists in "Law" the leadership of which failed to meet the requirements of the Ministry of Education and Science of Ukraine number 592 from 03.08.2006. Also, there is a list of legal clinics that are functioning, but didn't express a desire to join the Association of Legal Clinics of Ukraine. In this regard, the Association of Legal Clinics of Ukraine, which has a status of the public organization is unable to monitor the activities of such legal clinics. According to the author, there should be established ongoing cooperation between the Ministry of Education and Science of Ukraine and the Association of Legal Clinics of Ukraine to proper legal regulation of legal clinics, monitoring, promoting and improving the quality of legal clinics functioning in the structure of higher education in Ukraine.

The article noted that the application for admission to the Association of Legal Clinic Legal Clinics of Ukraine is submitted to the Chairman of the Association of Legal Clinics of Ukraine on behalf of the head of the legal clinic to take the legal clinic to the Association of Legal Clinics of Ukraine. This statement is being agreed at the meeting of the legal clinic members and signed by its leader. From this it appears that the head of the legal clinic, which is a unit of the university, joins the membership of the Association of Legal Clinics of Ukraine as a person and only he should implement the decisions adopted by the Congress of the Association of Legal Clinics of Ukraine. According to the legislation of Ukraine NGO members may not be legal entities, one of the priorities of the NGO Association of Legal Clinics of Ukraine should be the creation of Ukrainian public union "Association of Legal Clinics of Ukraine", whose members can be legal entities – universities and institutions of Ukraine, the structure of which operate legal clinics.

Key words: legal clinic, higher education institution, higher legal education, Ministry of Education and Science of Ukraine, NGO, Association of Legal Clinics of Ukraine.

Відповідно до Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України, юридичні клініки мають ефективно функціонувати в структурі всіх вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців за напрямом «право» [2]. Однак із 148 вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, що здійснюють підготовку фахівців за напрямом «право», юридичні клініки функціонують у 46 [4]. Міністерство освіти і науки України є основним суб'єктом державного управління діяльністю юридичних клінік, однак ефективно координує та підтримує діяльність юридичних клінік в Україні більше ніж 10 років громадська організація «Асоціація юридичних клінік України» (далі – АЮКУ).

Метою статті є дослідження діяльності АЮКУ як суб'єкта недержавного управління діяльністю юридичних клінік України.

Відповідно до статуту громадської організації, мета діяльності АЮКУ полягає в підтримці розвитку в Україні юридичного клінічного руху та юридичної клінічної освіти, впровадження новітніх освітніх методик у процес підготовки юристів в Україні й за її межами, а також реалізації відповідних правопросвітніх, правоосвітніх і правозахисних програм для населення України. АЮКУ легалізована шляхом повідомлення про заснування, внесена до книги обліку громадських організацій 25.04.2005 за № 130 (лист Міністерства юстиції України від 27.04.2005 № 32-45-567).

Членами АЮКУ на момент створення стали представники 18 юридичних клінік із різних областей України. На перших з'їздах АЮКУ розроблено та прийнято Стандарти юридичних клінік України, Типове положення про юридичну клініку, Етичний кодекс юридичних клінік України,

окреслено типовий тематичний план навчального спецкурсу «Основи юридичної клінічної практики» [1, с. 25–26], схвалені рішеннями Всеукраїнських з'їздів АЮКУ.

Це фактично були на той час перші й визначальні документи, які містили в собі узагальнені рекомендації щодо створення та організації роботи юридичних клінік в Україні.

Згодом членами Правління АЮКУ було розроблено й направлено на розгляд Міністерства освіти і науки України (далі – МОНУ) проект Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України, яке було прийнято та оголошене Наказом Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 № 592.

Згідно із цим нормативно-правовим актом, юридична клініка є структурним підрозділом вищого навчального закладу III–IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку фахівців за напрямом «право», і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів [2].

У 2014 році з метою вдосконалення діяльності юридичних клінік України членами Правління АЮКУ розроблено нові Стандарти діяльності юридичних клінік України, які було схвалено рішенням з'їзду АЮКУ від 19.06.2014 [3]. Водночас варто зауважити, що рішення АЮКУ в силу статусу самої організації мають юридичне значення виключно для членів АЮКУ, якими є фізичні особи – представники юридичних клінік. Тому Стандарти юридичних клінік України й інші документи, прийняті рішеннями Всеукраїнських з'їздів АЮКУ, можуть використовуватись у роботі інших юридичних клінік, проте мають лише рекомендаційний характер.

АЮКУ надає значну підтримку діяльності юридичних клінік України, сприяє їх розвитку, організовує та проводить різного роду заходи, які сприяють більш ефективному їх функціонуванню. Зокрема, лише за останні два роки АЮКУ виступила організатором (співорганізатором) багатьох усеукраїнських заходів для студентів і керівників юридичних клінік, а саме:

1. Конкурс студентських робіт учасників юридичних клінік на тему «Юридична клініка: що це для нас і чому ми тут».

2. Школа юридичної клінічної освіти для працівників і кураторів юридичних клінік України (1–4 квітня 2014 р., м. Львів).

3. З'їзд юридичних клінік вищих навчальних закладів України (19 червня 2014 р., м. Київ).

4. Семінар на тему «Якість надання безоплатної правової допомоги в Україні: проблемні аспекти» (11 квітня 2014 р., м. Київ).

5. Круглий стіл на тему «Законодавче регулювання та практичні труднощі при отриманні та виконанні рішення суду про надання дозволу на виїзд дитини за кордон без згоди одного з батьків» (4 вересня 2014 р., м. Київ).

6. Науково-практичний семінар на тему «Активізація ролі юридичних клінік в складних умовах сьогодення» (20–21 листопада 2014 р., м. Київ).

7. IV Міжвузівський відкритий дебатний турнір з прав людини (9 грудня 2014 р., м. Київ).

8. Національна олімпіада юридичних клінік із консультування клієнтів (14–15 березня 2015 р., м. Острог).

9. Конкурс студентських творчих робіт «Юридична клініка: шлях до правничої професії» (березень–квітень 2015 р.).

10. V Міжвузівський відкритий дебатний турнір з прав людини «Хабарництво і корупція – СТОП» (9–11 грудня 2015 р., м. Київ).

11. З'їзд юридичних клінік вищих навчальних закладів України та науково-практичний семінар «Перспективи участі юридичного клінічного руху у запобіганні корупції» (8–9 лютого 2016 р., м. Київ).

12. Національна олімпіада юридичних клінік з консультування клієнтів (10–12 березня 2016 р., м. Острог).

13. Школа клініциста (7–9 квітня 2016 р., м. Львів).

14. Круглий стіл «Юридичні клініки: 20 років практичного навчання, правозахисту і правової освіти в незалежній Україні» (15 грудня 2016 року, м. Київ, Національний університет «Києво-Могилянська академія»).

Ці заходи проведені в рамках співпраці та за фінансової підтримки неурядових організацій, таких як Міжнародний фонд «Відродження», координатор проектів ОБСЄ в Україні, Всеукраїнська благодійна організація «Українська фундація правової допомоги», Американська асоціація юристів «Ініціатива з верховенства права».

Варто зазначити, що в Україні здійснюють підготовку фахівців за напрямом «право» 148 вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації. Відповідно до реєстру юридичних клінік України, який є офіційною базою цих юридичних клінік, дійсних і потенційних учасників АЮКУ [4], станом на грудень 2016 р. кількість функціонуючих юридичних клінік в Україні становить 46, із яких 21 юридична клініка створена як структурний підрозділ вищого навчального закладу зі штатним розписом; 2 юридичні клініки створені як громадські організації, що співпрацюють із вищим навчальним закладом; інші 23 юридичні клініки функціонують при вищому навчальному закладі без правового статусу.

Із загальнодоступних джерел нам відомо про декілька функціонуючих юридичних клінік в Україні, представники яких не є членами АЮКУ, зокрема це юридична клініка Львівської комерційної академії, юридична клініка «Астрей» Київського університету імені Бориса Грінченка, юридична клініка Енергодарського інституту державного та муніципального управління імені Р.Г. Хеноха Класичного приватного університету, юридична клініка Херсонського державного університету.

Варто врахувати, що юридичні клініки не зобов'язані вступати до лав АЮКУ та інформувати її про свою діяльність. Також необхідно зауважити, що заява на вступ юридичної клініки до АЮКУ подається на ім'я голови АЮКУ від імені керівника юридичної клініки з проханням прийняти юридичну клініку до АЮКУ. Ця заява погоджується на зборах членів юридичної клініки та підписується її керівником. Із цього вбачається, що керівник юридичної клініки, яка є структурним підрозділом вищого навчального закладу, вступає до членства АЮКУ як фізична особа й лише він має виконувати рішення, прийняті з'їздами АЮКУ, а не керівництво вищого навчального закладу, яке згоди на членство юридичної клініки в АЮКУ може, й не надавало. Тому, на нашу думку, членом АЮКУ має бути не фізична особа – керівник юридичної клініки (який незабаром може бути звільнений із посади), а юридична особа – вищий навчальний заклад, який має у своїй структурі юридичну клініку та який буде делегувати її керівника для участі в діяльності АЮКУ. Але, враховуючи ту обставину, що, відповідно до законодавства [5], членами громадської організації не можуть бути юридичні особи, перспективним напрямом удосконалення діяльності АЮКУ, яка за статусом є громадською організацією, на нашу думку, має стати створення АЮКУ Всеукраїнської громадської спілки «Асоціація юридичних клінік України».

Отже, АЮКУ є єдиною організацією, яка сьогодні ефективно координує діяльність юридичних клінік України та сприяє їх розвитку, тому фактично є суб'єктом державного управління їхньою діяльністю.

У попередніх наукових дослідженнях, аналізуючи систему органів центральної виконавчої влади, ми дійшли висновку, що МОНУ є основним суб'єктом державного управління діяльністю юридичних клінік, оскільки саме до завдань МОНУ належить забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері освіти, здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів, здійснення нормативно-правового регулювання у сфері освіти, а саме: розробка й затвердження держав-

них освітніх стандартів із галузевих професій, визначення стратегії моніторингу якості освіти, видання ліцензії на провадження освітньої діяльності на підставі позитивного експертного висновку Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, систематичне відстеження та аналіз потреб вітчизняного ринку праці, розробка пропозицій щодо обсягів матеріально-технічного й фінансового забезпечення навчальних закладів [6].

Ураховуючи те, що юридичні клініки мають ефективно функціонувати в структурі всіх вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців за напрямом «право» [2], на нашу думку, має бути постійна плідна співпраця МОНУ з АЮКУ.

Необхідно відзначити, що актуальним є питання щодо оновлення змісту Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу, який є основним нормативно-правовим актом, що регулює діяльність юридичних клінік, і прийнятий ще у 2006 р.

У зв'язку з цим за ініціативою АЮКУ, відповідно до Наказу МОНУ від 23.11.2016 № 1414, утворено робочу групу з удосконалення Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу [11]. До складу цієї робочої групи ввійшли члени Правління АЮКУ, керівники юридичних клінік провідних вищих навчальних закладів, науковці та юристи, які є активними учасниками юридичного клінічного руху в Україні. Натепер ще триває робота робочої групи над удосконаленням Положення.

Також триває робота робочої групи з розроблення Концепції розвитку юридичної освіти в Україні, яка була утворена відповідно до Наказу МОНУ від 05.07.2016 [7]. Метою створення Концепції розвитку юридичної освіти в Україні є вдосконалення правових та організаційних засад розвитку юридичної освіти в Україні, зокрема покращення якості підготовки правників, визначення майбутньої

структури юридичної освіти в Україні й пошук шляхів удосконалення механізму доступу юристів до професії [8]. З огляду на те, що юридичні клініки є ефективним засобом підвищення рівня практичної підготовки юристів у вищих навчальних закладах України [9] та складовою частиною вищої юридичної освіти, вважаємо за необхідне залучити представників АЮКУ до обговорення вищезазначеної концепції або до складу робочої групи з розробки цієї Концепції.

Також, на нашу думку, значно сприяло б налагодженню співпраці АЮКУ з МОНУ включення голови АЮКУ до складу Громадської ради при МОНУ, яка, відповідно до Положення про неї [10], є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, ефективної взаємодії МОНУ з інститутами громадянського суспільства, здійснення громадського контролю за діяльністю МОНУ, врахування побажання громадськості під час формування та реалізації державної політики у сфері компетенції МОНУ.

Підсумовуючи, зазначимо, що, безумовно, АЮКУ є ефективним суб'єктом недержавного управління діяльністю юридичних клінік України, однак пріоритетним напрямом її діяльності має стати налагодження плідної співпраці з МОНУ з метою належного правового врегулювання діяльності юридичних клінік, моніторингу їхньої діяльності, сприяння розвитку й підвищення якості функціонування юридичних клінік у структурі вищих навчальних закладів України. Після створення юридичних клінік у структурі всіх вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців за напрямом «право», як нам видається, громадська організація «Асоціація юридичних клінік України» має стати засновником Всеукраїнської громадської спілки, членами якої стануть юридичні особи – вищі навчальні заклади України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лоджук М.Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : [монографія] / М.Т. Лоджук. – Одеса : Фенікс, 2015. – 328 с.
2. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України : Наказ Міністерства освіти та науки України від 03.08.2006 № 592// Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – С. 680.
3. Стандарти юридичних клінік України, схвалені Всеукраїнським з'їздом Асоціації юридичних клінік України від 19.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.facebook.com/groups/ALCUkraine/952288568122434/?ref=notif¬if_t=group_comment_reply.
4. Реєстр юридичних клінік України: Офіційна база даних юридичних клінік, дійсних та потенційних учасників Асоціації юридичних клінік України – АЮКУ, червень 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://vk.com/topic-50279730_27886247.
5. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2014 № 4572-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
6. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF>.
7. Про утворення робочої групи з розроблення Концепції розвитку юридичної освіти в Україні : Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.07.2016 № 787 / Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5737-#>.
8. Розпочала діяльність робоча група щодо розвитку юросвіти // Юридична газета online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/golovna/rozpochala-diyalnist-robocya-grupa-shchodo-rozvitku-yurosiviti/comment.html>.
9. Савелова Ю.М. Юридична клініка як засіб підвищення рівня практичної підготовки юристів у вищих навчальних закладах / Ю.М. Савелова // Право і суспільство. – 2014. – № 1–2. – С. 43–46.
10. Про затвердження Положення про Громадську раду при Міністерстві освіти і науки України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2016 № 932 / Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/citizens/zv%E2%80%99yazki-z-gromadskisty/gromadska-rada-pri-ministerstvi-osviti-i-nauki-ukrayini/pro-gromadsku-radu.html>.
11. Про утворення робочої групи з удосконалення Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу : Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2016 № 932 / Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/6509>.